Популярна земледѣлска библиотека

Селско стопанство

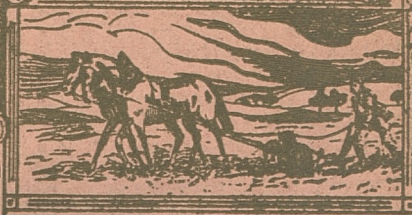

Редактиратъ:
Г. С. Хлѣбаровъ — и — М. Стоевъ.

Какво трѣбва да знае земледѣлецътъ при развъждането и отгледването на добитъка?

(Второ преработено и допълнено издание)

Университетска библиотека Пловдив

отъ

Г. С. Хлѣбаровъ
Агрономъ—Специалистъ
по скотовъдство

Книга 4

Книгоиздателство „Агрария“ — София

Цѣна 5·—

Излѣзли отъ печатъ книжки:

Книжка	Цѣна лв.
1. Потрѣбни ли сж на земл дѣлеца зн ния п земледѣлие?	1·60
2. Какъ трѣбва да уреди земледѣлецътъ с опанство то си, за да бѫде то доходно? (подъ печатъ)	—
3. Какъ да запазимъ влагата въ почвата? Второ допълнено издание)	4.80
4. Какво трѣбва да знае земледѣлецътъ при развъжденето и отгледването на добитъка? (Второ допълнено издание)	5·—
5. Кръмното цвѣкло. Неговото отгледване запазване и използуване. (II поправено и допълнено издание)	3·50
6. Какъ да направя добитъка си по-доходенъ? (Второ издание)	4·—
7. Изборъ на пръчки за ново лозе и посаждането имъ (Второ издание)	2·80
8. Какъ да уреда овощната си гради а? второ изд.)	2·80
9. Какво трѣбва да знае земледѣлецътъ прѣди да почне да строи сгради в стопанството си? (Второ разширено издание)	6·50
10. Какъ се поправятъ развалени вина Второ изд.)	1·80
11. Зименъ и пролѣтенъ фий. (II поправено и допълнено издание)	3·50
2. Разумно развъждане, отгледване и хранене домашнитѣ птици. (Второ допълнено издание)	5·—
3. Какъ да си направя ново лозе? (Второ изд.)	3·—
4. Какъ мога да добия отъ пчелитѣ си по-голѣмъ доходъ. (Второ прѣработено и допълнено издание)	6·—
5 Какви орждия и машини трѣбва да си набави земледѣлецътъ? (Наглсяване, употрѣбление и за азване)	2 30
6. Какъ да основемъ въ нашето ело с отовъдно д-во	2·20
7. Засаждане и от леж. овощни дръвч та въ двора.	2·20
8. Какъ да си построя евтино, удобно и хигиенично жилище? Съ 34 рис. планове и изгледи	2·80
9. Приготов. на ракии, к няци вермути и ликьори	2·80
0. Разумно хран. на дом животни (подъ печатъ	—
1. Люцерната.	1·80

(Отъдва на вжтрѣшната страна на задната корица).

Популярна Земледѣлска Библиотека
„СЕЛСКО СТОПАНСТВО“

Ун. библиотека
ПЛОВДИВ
Инв. № 2733
1946

КНИЖКА 4.

Какво трѣбва да знае земледѣлецътъ при развъждането и отгледването на добитъка?

(Второ прѣработено и допълнено издание)

отъ
Г. С. Хлѣбаровъ
Агрономъ—Специалистъ
по скотовъдство.

УНИВЕРСИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА ПЛОВДИВ

КНИГОИЗДАТЕЛСТВО
„АГРАРИЯ“
София, ул. Вазовъ № 1

Съдържание.

1. Домашнитѣ животни и работата на скотовъдеца.
2. Развъдна цѣль.
3. Наслѣдствеността и измѣнчивостьта на качествата при животнитѣ.
4. Чисто развъждане или кръстосване?
5. Мѣстни или чужди раси?
6. Какъ да подигнемъ доходностьта на нашитѣ мѣстни раси домашни животни.
   а. Родствено развъждане.
   б. Отгледване на младия добитъкъ.

V, № 312

Прѣдговоръ къмъ първото издание.

Както въ всички земледѣлски страни, така и у насъ, скотовъдството — този важенъ селско-стопански отрасълъ — ще играе една твърдѣ важна роля при прѣобразуването на нашето земледѣлско стопанство. Въ много крайща на страната ни, отличаващи се съ особено благоприятни за скотовъдство условия, то ще заеме първостепенно мѣсто въ земледѣлското ни стопанство и ще стане главенъ поминъкъ на населението. Такъвъ е стопанско-икономическиятъ развой.

УНИВЕРСИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА СОФИЯ

България е земледѣлско-скотовъдна страна; тя притежава единъ внушителенъ брой добитъкъ. Споредъ послѣдното прѣброяване на добитъка, извършено отъ Дирекцията за Стопански Грижи и Обществена Прѣдвидливость на 22 априлъ 1917 год. въ страната ни (старото царство) е имало: едъръ рогатъ добитъкъ 1,885,620 глави, коне 380,626

глави, дребенъ рогатъ добитъкъ—8,265,758 глави,*) свини — 767,654 глави. За съжаление България, при все това, не може да се гордѣе съ напрѣднало скотовъдство. Напротивъ, то е останало много назадъ. Държавата твърдѣ малко е направила и прави за неговото подобрение, а частнитѣ стопани още по-малко се интересуватъ за добитъка си. На скотовъдството се гледа като на нѣщо второстепенно, едва ли не, като на една излишна, но необходима тежесть въ стопанството. Необходима казваме, защото трѣбва работенъ добитъкъ. На добитъка все още, се гледа като на едно срѣдство за подпомагане на зърненото производство. А че скотовъдството само́ може да бѫде много по-доходно отъ производството на зърнени храни, никой не иска да вѣрва. Разбира се, то може да бѫде доходно само при условие, че ще се постави на по-здрави, по-разумни основи.

Но, за това сѫ потрѣбни обширни знания по развъждането, отгледването и храненето на домашни животни.

*) Безъ ягнетата и яретата.

Напослѣдъкъ се забѣлѣзва вече единъ по-живъ интересъ между земледѣлцитѣ къмъ скотовъдството. Това е отрадно. Но то не стига. Трѣбватъ и знания. А тѣ липсватъ на нашия земледѣлецъ. Ние искаме да се явимъ на помощь на тѣзи по-съзнателни наши земледѣлци, да ги запознаемъ съ най-важнитѣ работи, които трѣбва да знае всѣки скотовъдецъ, за да има успѣхъ въ работата си.

За тази цѣль въ редъ книжки на редактираната отъ насъ *популярна земледѣлска библиотека „Селско Стопанство“* ще бѫдатъ разгледани отъ нашитѣ специалисти по скотовъдство всички важни, отъ голѣмо практическо значение за нашия земледѣлецъ въпроси по развъждането, отгледването и храненето на домашнитѣ животни.

Ние се надѣваме, че по този начинъ ще успѣемъ да направимъ, въ една леснодостѫпна и лека форма, съврѣменната скотовъдна наука достояние и на нашитѣ земледѣлци.

Освѣнъ общитѣ освѣтления по отдѣлнитѣ въпроси изъ областьта на ско-

товъдството, ние ще се стремимъ да дадемъ на българския земледѣлецъ и практически съвѣти и упжтвания относно онова, що може да се направи при нашитѣ селско-стопански, почвени и климатични условия за по-бързото повдигане доходностьта на нашитѣ животински раси.

До колко ще успѣемъ въ тази твърдѣ трудна задача, това ще ни кажатъ нашитѣ четци — българскитѣ земледѣлци—скотовъдци.

Тази книжка, която прѣдлагаме на четцитѣ на библиотеката „*Селско Стопанство*“, е първата отъ голѣмата серия книжки по скотовъдство, която ще излѣзе въ едно кжсо врѣме.

Въ нея се разглеждатъ най-важнитѣ основни въпроси, безъ познаването на които земледѣлецътъ не може да очаква успѣхъ отъ работата въ стадото си.

Ние се надѣваме, че тази, както и послѣдующитѣ книжки по скотовъдство, ще попълнятъ, поне отчасти, една голѣма празнота въ земледѣлската ни литература.

Отъ редакцията.

Какво трѣбва да знае земледѣлецътъ при развъждането и отгледването на добитъка?

Домашнитѣ животни и работата на скотовъдеца.

Нима има що да се учи и по развъждането и отгледването на добитъка? Този въпросъ ми е задаванъ не веднажъ съ насмѣшка, когато съмъ се опитвалъ да разговарямъ на тази тема съ земледѣлцитѣ при обиколкитѣ си по селата. „Ние знаемъ какъ трѣбва да се развъжда, отгледва и храни добитъка — това сме научили отъ нашитѣ бащи и дѣди, но дайте ни добъръ добитъкъ и храна! Нашиятъ добитъкъ не струва“.

ЗЕМЕДѢЛСКА БИБЛИОТЕКА ПЛОВДИВ

Тъй говорятъ селянитѣ. Тѣ искатъ „добъръ“ добитъкъ.

А знаете ли що значи добъръ добитъкъ? Ще ви обясня, защото, убѣденъ съмъ, мнозина криво разбиратъ това понятие.

Има много и различни раси (породи) добитъкъ: всѣка страна, всѣка мѣстность дори, си има своя добитъкъ, кой-

то отъ вѣкове я обитава и се развъжда въ нея при постояннитѣ грижи на скотовъдеца. Едни отъ тѣзи раси сѫ по-доходни, други по-малко доходни. Едни говеда напр. даватъ повече млѣко, други се по-лесно угояватъ и даватъ повече месо и тлъстини; трети пъкъ сѫ по-здрави и по-добрѣ теглятъ ралото, плуга и колата. Има овце, които сѫ по-млѣчни и даватъ до единъ литъръ и повече млѣко дневно, има други, които даватъ по-много и по-доброкачествена вълна, а трети достигатъ до 48—54 и повече кгр. живо тегло и се угояватъ бързо и съ по-малко храна. Така е и при свинитѣ: едни се гоятъ по-лесно и съ по-малко храна, други правятъ повече мась и сланина, а трети пъкъ сѫ по-дребни, по-къснозрѣли, но затова пъкъ по-издържливи, свикнали сѫ сами да си дирятъ храната, та съ по-малко разходи се отгледватъ, особено въ мѣста, дѣто има много дѫбовъ желѫдъ и буковъ жиръ.

Това е така. Всѣко мѣсто си има и своята раса. Но, една раса, добра за всички мѣстности, за всички климати и въобще за всички условия, нѣма нигдѣ.

Нѣма и такава раса, която да притежава всичко добро едноврѣменно. Нѣма напримѣръ говежда раса, която да дава и много млѣко, и лесно да се гои, и сѫщеврѣменно да е добра за работа. Ако едното качество е силно развито, другитѣ не могатъ да бѫдатъ, сѫщо така, силно развити. Въ организма на животното всичко се развива по опрѣдѣлена мѣрка: ако едното качество се развие повече, това става за смѣка на другитѣ. Това е природенъ законъ.

Ето защо общо за „добра“ раса не може да се говори. Можемъ да говоримъ само за добра за извѣстни условия и извѣстни изисквания раса.

А знаете ли какъ сѫ се създали тѣзи различни раси съ течение на вѣковетѣ? Тѣ не сѫ създадени отъ природата такива, каквито ги виждаме днесъ или чуваме да разказватъ за тѣхъ. Създалъ ги е човѣкътъ; създали сѫ ги скотовъдцитѣ и то споредъ тѣхнитѣ желания и нужди, при тѣхния климатъ, при тѣхната земя и разтителностьта по нея. На нѣкои отъ васъ това се вижда странно, защото не познавате какъ работятъ скотовъдцитѣ въ

по-напрѣдналитѣ страни и какво значи тамъ да е човѣкъ скотовъдецъ. Това не е лесна работа. Не всѣки, който може да върже едно добиче за яслата и да му даде малко слама и зобъ, или да отхрани единъ чифтъ юнци за впрѣгане, може да носи почетното име „скотовъдецъ". Не! Само онзи, който при избора на своитѣ животни за разплодъ, при съешването имъ, при отгледването на младия добитъкъ, при храненето на добитъка си и пр. познава и умѣе да прилага на практика всички ония правила при развъждането и храненето, почиващи на природнитѣ закони, установени отъ ученитѣ хора и изпитани на практика отъ практицитѣ-скотовъдци въ понапрѣдналитѣ въ скотовъдно отношение страни, само той може да се нарече истински скотовъдецъ.

Познавате ли вие тия правила на скотовъдната наука и практика? Много работи отъ практика знаете, много нѣща сте наблюдавали, но не можете да си ги обясните, или си ги обяснявате съ разни суевѣрни вѣрвания, но и много нѣща ви сж съвсѣмъ неизвѣстни.

Развъдна цѣль.

Работата на скотовъдеца не е лесна. Тя е много сложна. Съврѣменното скотовъдство е не само една сложна наука, то е и изкуство.

Задачата на скотовъдеца е да развъжда и отгледва животни, способни да уползотворяватъ най-добрѣ грубитѣ храни, произвеждани въ стопанството му, които храни на пазаря нѣматъ висока цѣна, и да прѣвърне послѣднитѣ, чрѣзъ животнитѣ, въ по-цѣнни продукти (млѣко, месо, мась, вълна и др.).

Всички животни, както споменахъ и по-горѣ, нѣматъ еднакви *производителни способности*. За да може скотовъдецътъ да си отвъди тъкмо такива животни, каквито му сж потрѣбни, трѣбва, прѣди всичко, да е опрѣдѣлилъ за себе си — съ какви качества и производителни способности трѣбва да се отличаватъ животнитѣ, които той иска да развъжда. Това трѣбва да му е съвсѣмъ ясно още отъ самото начало, тъй както е ясно на единъ художникъ, когато вземе четката, какво ще рисува, или на единъ

архитектъ, когато почне да строи нѣкое здание, какво ще строи. Ако художникътъ, не е намислилъ точно какво ще рисува, не си е изобразилъ въ въображението (въ главата) точно картината, която ще рисува, прѣди да започне, той ще дращи дълго врѣме по книгата съ четкитѣ, ще изхаби много бои и врѣме, но добра картина нѣма да нарисува.

Тъй е и при развъждането на домашнитѣ животни: ако скотовъдецътъ не знае какво иска да развъжда, какви животни трѣбва да създаде въ своето стопанство, какви качества трѣбва да иматъ тѣ, той ще върди много години добитъкъ, но добитъкъ какъвто му трѣбва и какъвто би желалъ да има, нѣма да успѣе да си отвъди.

Ето защо първата работа на скотовъдеца е: да си прѣдстави въ въображението онова животно, което иска да създаде съ течение на врѣмето въ своето стопанство, съ всичкитѣ му качества и производителни способности, т. е. да си изобрази едно идеално животно, къмъ постигането на което се стреми или, както се казва на скотовъденъ

езикъ, да си постави една ясна и строго опрѣдѣлена *развъдна цѣль*.

Тогава чакъ иде вторията въпросъ, който трѣбва да си зададе: „какъ ще постигна тази развъдна цѣль, т. е. какъ ще си произведа такъвъ добитъкъ, какъвто ми е потрѣбенъ“?

Ще ме запитате: Прѣди всичко, какъ ще опрѣдѣлимъ ний какъвъ добитъкъ ни трѣбва? Да ви обясня.

Защо държимъ ние добитъкъ въ земледѣлското стопанство?

Едриятъ добитъкъ държимъ за работа, ще отговорятъ едни. Това е вѣрно. Но, тѣзи, които мислятъ, че едриятъ добитъкъ — говедата и конетѣ — трѣбва да се държатъ въ стопанството само за работа, грѣшатъ много! Тази работа, която ще ни достави едриятъ добитъкъ, ще ни струва твърдѣ скѫпо, ако ний не умѣемъ да използуваме сѫщия този добитъкъ и за други цѣли.

Въ Дания — тази малка, но много поучителна за насъ страна — дѣто земледѣлскитѣ стопанства сѫ дребни като нашитѣ, ще видите навредъ, че работятъ не съ волове и коне, а съ крави

и кобили; затова и тамъ на сто глави едъръ рогатъ добитъкъ се падатъ много повече крави, отколкото у насъ. Това е не само въ Дания, но и въ другитѣ земледѣлски страни. Отъ 2,253,982 глави говежди добитъкъ въ Дания, 1,281,274 глави сѫ крави, т. е. кравитѣ съставляватъ 57% отъ общия брой; въ Белгия броятъ на кравитѣ съставлява кръгло 50% отъ общия брой говежди добитъкъ; въ Холандия — 52%, въ Швейцария — 68%, въ Германия—53%, въ България — само 28%. Прѣзъ 1910 година ние сме имали всичко 1,606,363 говеда, отъ които само 462,664 сѫ били крави.

Наистина, и у насъ на нѣкои мѣста започнаха вече да работятъ съ крави. Така: въ селата Рѣховцитѣ и Чадърлии, Севлиевска околия, воловетѣ се броятъ на пръсти, особено въ Чадърлии. Всички земледѣлски работи тамъ се извършватъ съ крави, които сѫ много по-едри и по-здрави отъ воловетѣ на много други околии, защото стопанитѣ имъ ги хранятъ добрѣ още до като сѫ млади юници. Мѫжкитѣ телета пъкъ не се скопяватъ (чукатъ) за волове, а

се отгледватъ и тѣ добрѣ и се продаватъ на добри цѣни като бичета.

Но това сѫ още само изключения. На повечето мѣста говедата се държатъ само за произвеждане на работни волове. Това е неразумно. Не само за работа трѣбва да държимъ едрия добитъкъ, а трѣбва да се стремимъ да добиемъ отъ него и други доходи.

Дребниятъ добитъкъ и свинетѣ пъкъ се държатъ изключително за произвеждане на млѣко, вълна, месо или масъ.

Когато ще опрѣдѣляме качествата и производителнитѣ способности на добитъка, който трѣбва да се стремимъ да развъждаме, ще трѣбва да се вглеждаме както въ нуждитѣ на самото стопанство, така и въ близкия или по-далечния пазарь. Какво се търси най-много на пазаря, кои произведения иматъ по-висока цѣна и какви сѫ изгледитѣ за въ бѫдаще — ето кое ще бѫде рѣшающето при опрѣдѣлянето на тѣзи качества, наредъ съ нуждитѣ на самото стопанство. Въ всички мѣста тѣзи условия не сѫ еднакви, затова и развъднитѣ цѣли въ отдѣлнитѣ страни и мѣстности не

могатъ да бждатъ еднакви. Въ едни държави като Дания, Холандия, Швеция, Швейцария и др. има по-добра смѣтка да се държи, напримѣръ, говежди добитъкъ само за млѣко, защото млѣчнитѣ продукти тамъ намиратъ добъръ пазарь и вънъ отъ страната, главно въ Англия, а освѣнъ това буйната растителность и прохладниятъ морски климатъ помагатъ за успѣването на млѣченъ добитъкъ. Въ други страни пъкъ, съ послабо фуражно производство, е много по-износно да се развъжда и отгледва добитъкъ за месо, т. е. такъвъ, който по-бързо се развива и по-лесно се угоява. Въ едни страни, като Белгия, западна Германия (Рейнската провинция) и др., гдѣто индустрията е силно развита, е потрѣбенъ единъ тежъкъ конь, който да може да влачи тежко натоваренитѣ каруци на фабрикитѣ, затова тамъ такива коне се развъждатъ; въ други страни и мѣстности пъкъ, дѣто конетѣ се откупватъ главно за нуждитѣ на войската, се развъждатъ по-леки или срѣдно тежки коне за кавалерията, леката артилерия и за впрѣгане въ ка-

руци. Така търсенето е опрѣдѣлило развъднитѣ цѣли въ отдѣлнитѣ страни и мѣстности.

Нека видимъ сега какъвъ добитъкъ е потрѣбенъ за нашата страна, за нашитѣ дребни земледѣлски стопанства?

Що се отнася до говедата, трѣбва ни една говежда раса, която да ни дава добри работни животни (крави или волове); да се развива добрѣ, да става по-едра и лесно да се угоява, защото цѣнитѣ на месото постоянно се покачватъ, и защото всѣко говедо свършва своя животъ на касапницата; освѣнъ това, да бжде до нѣкждѣ и млѣчна. Такава една говежда раса е потрѣбна намъ, за да задоволява и нуждитѣ на стопанството, и изискванията на пазаря. Ние не можемъ да развъждаме една съвсѣмъ млѣчна раса или една такава специално за месо, защото тѣзи раси не могатъ да бждатъ сжщеврѣменно добри и за работа.

И при овцетѣ трѣбва да се стремимъ къмъ нѣщо срѣдно: ний трѣбва да развъждаме овце, които даватъ по-

вече млѣко, защото продуктитѣ отъ овчето млѣко намиратъ добъръ пазарь, както вжтрѣ въ страната, така и въ чужбина, особено въ Турция (кашкавала) и които сжщеврѣменно даватъ повече и по-мека вълна.

Има овце, като Източно-Фризийскитѣ напр., които даватъ много млѣко — повече отъ 1 литъръ на день, но тѣ не подхождатъ за насъ, първо, защото искатъ особено гледане и хранене, и второ, защото не могатъ да привикнатъ на нашия климатъ и измиратъ. Има други овце, които пъкъ се отличаватъ съ много тънка и мека вълна, но и тѣ не подхождатъ за нашитѣ селски стопанства, защото вълната имъ е много нѣжна и тънка и не ще може да удовлетворява домашнитѣ нужди на селянина. Освѣнъ това, тѣзи овчи раси не сж още добрѣ изпитани у насъ, не е установено дали ще могатъ да свикнатъ на нашия климатъ и дали при нашитѣ условия нѣма да се промѣни качеството на вълната имъ.

Тъй е и съ конетѣ. Нито много лекиятъ конь за бѣгане и езда, какъвто

е арабскиятъ нито много тежкитѣ раси, като арденската, першеронската и др., които искатъ силно и изобилно хранене и по-влаженъ климатъ, подхождатъ за нашето селско стопанство. Намъ е потрѣбенъ единъ срѣдно-тежъкъ конь, който да е годенъ и за земледѣлска работа, и за войската, и сжщеврѣменно за впрѣгане въ каруца и файтонъ.

Такива цѣли приблизително трѣбва да си постави всѣки нашъ скотовъдецъ. Разбира се, че въ едни мѣста ще се даде по-голѣмо прѣдимство на едно качество, въ други — на друго качество, споредъ условията на всѣка отдѣлна мѣсность. Въ крайбалканскитѣ мѣста напримѣръ, дѣто има тлъсти пасища, които не изгарятъ прѣзъ цѣлото лѣто, може да се обърне по-голѣмо внимание на млѣчностьта при говеждия добитъкъ и овцетѣ.

Условията на една отдѣлна мѣстность сж едни и сжщи, затова и развъдната цѣль на всички скотовъдци въ тази область трѣбва да бжде една и сжща.

Отъ казаното до тукъ вие виждате, че не единствено личнитѣ желания и

влечения трѣбва да ржководятъ отдѣлния скотовъдецъ при опрѣдѣляне на развъдната цѣль, а условията — стопански и природни — на мѣстността, въ която той живѣе и работи. За да се постигне по-бързъ успѣхъ, потрѣбна е задружна работа отъ всички скотовъдци въ цѣлата околность, а за това пъкъ тѣ трѣбва да се организиратъ въ едно развъдно дружество*).

Опрѣдѣли ли се веднажъ развъдната цѣль, на скотовъдеца остава втората важна работа: да избере пжтя за постигане на тази цѣль.

Прѣди да разгледамъ пжтищата, по които може да се постигне въ практиката една поставена развъдна цѣль, т. е, да се подобри добитъка въ желано направление, искамъ да ви запозная накратко съ онѣзи природни закони, които иматъ най-голѣмо значение при развъждането на домашнитѣ животни и съ които вие всѣки день се сблъсквате въ вашата практика. Тѣ сж:

*) Вижъ книжка 16 на библиотеката: Какъ да основемъ въ нашето село скотовъдно дружество? Отъ М. Стоевъ.

Наслѣдственостьта и измѣнчивостьта на качествата при животнитѣ.

Вие всички знаете, че родителитѣ прѣдаватъ своитѣ качества по наслѣдство на потомството. Това прѣдаване на качествата по наслѣдство е най-важната основа, върху която скотовъдецътъ гради своята работа при развъждането на домашнитѣ животни. „Каквито родителитѣ — такива и дѣцата", казва поговорката. И тя е вѣрна, както за хората, така и за животнитѣ.

За да се получи едно ново животно, потрѣбно е да се съешатъ едно женско и едно мжжко животно. При това съешване се съединяватъ една женска и една мжжка полови клѣтки*), т. е. едно яйце и едно мжжко сѣменце, сливатъ се и образуватъ една *оплодена клѣтка-яйце*. Така става оплодяването. Оплодената клѣтка-яйце по-нататъкъ се развива въ утробата на майката въ ново животно, което прилича, както по своята външность, така и по другитѣ си качества, на родителитѣ.

*) Клѣткитѣ сж малки, подобни на мехурчета тѣлца, които се виждатъ само съ микроскопъ (уредъ за силно увеличение).

Всѣка една полова клѣтка, както при мѫжкото, така и при женското животно, съдържа въ себе си въ зачатъкъ, всички качества и особености на животното, отъ което се е отдѣлила. Ето защо новото животно, което се е получило отъ съединяването на двѣтѣ полови клѣтки — бащината и майчината — е унаслѣдило качества и отъ бащата, и отъ майката. Кой не е наблюдавалъ въ кѫщи, че дѣцата, много често, въ нѣкои отношения приличатъ на майка си, а въ други — на баща си? Наблюдавали сте, че по цвѣта на кожата, косата и очитѣ дѣтето, често, прилича на майка си, а по характера, по говора и пр. на баща си, или обратно. Понѣкога пъкъ се случва, дѣтето да прилича по цвѣта на очитѣ на баща си, а по цвѣта на косата — на майка си, или обратно и т. н. т.

Сѫщото нѣщо е и при животнитѣ. Забѣлѣзано е, че колкото качествата на бащата по-малко се различаватъ отъ тия на майката, т. е. колкото по-еднакви сѫ родителитѣ, толкова по-сигурно е, че и новороденото животно ще прилича на

тѣхъ, т. е. ще притежава сѫщитѣ качества. Обратно, колкото тѣзи качества сѫ по-различни, толкова е по-малко вѣроятно да получимъ животно, което да има извѣстни желани отъ насъ качества, притежавани отъ единия или двамата родители.

Когато бащата и майката притежаватъ съвсѣмъ различни качества, въ оплодената слѣдъ съвокуплението клѣтка-яйце, отъ която ще се развие бѫдащето животно, пакъ се намиратъ събрани въ зачатъкъ всички качества на бащата и на майката. Между тѣхъ се започва антагонизъмъ (единъ видъ състезание), при който носителитѣ на качествата въ половата клѣтка на едното животно — мѫжкото или женското — наддѣляватъ надъ тия въ половата клѣтка на другото и ги измѣстватъ или, по-право, *задушватъ*. Често се случва при това състезание, че само нѣкои отъ качествата на бащата наддѣляватъ и нѣкои — отъ тия на майката. Въ първия случай новото животно ще прилича или само на бащата, или само на майката, а въ втория — по

едни качества то ще прилича на бащата, а по други —на майката.

Да разясня това съ единъ примѣръ.

Да приемемъ, че сме съешили една кестенява кобила съ единъ алестъ жрѣбецъ. Половата клѣтка-яйце, която се отдѣля при разпасването на кобилата, съдържа въ себе си зачатъка (фактора) на кестенявия цвѣтъ; половата клѣтка пъкъ отъ жрѣбеца, която е оплодила яйцето при съвокуплението, е съдържала зачатъка (фактора) на жълтия (алестия) цвѣтъ. Въ оплодената клѣтка-яйце се събиратъ зачатъцитѣ на тия два различни цвѣта и се започва състезанието. Разбира се, че кончето не може да бжде едноврѣменно и кестеняво и алесто, нали? То ще получи само онзи цвѣтъ, който е излѣзълъ побѣдитель въ това състезание. Въ нашия примѣръ то ще бжде алесто, защото е установено, че жълтия (алестия) цвѣтъ на козината при конетѣ винаги наддѣлява надъ кестенявия; той се унаслѣдява по-силно.

Учени хора сж наблюдавали това интересно явление и сж забѣлѣзали нѣщо още по-интересно. Тѣ сж забѣлѣзали, че

онѣзи качества, които сж били измѣстени или задушени и които на пръвъ погледъ изглеждатъ, че не сж се унаслѣдили отъ новото животно, защото не се забѣлѣзватъ у него, не сж се изгубили: тѣ се намиратъ въ него, само че сж *скрити*, невидими. При все това, тѣ могатъ да бждатъ прѣдадени по наслѣдство на слѣдното поколѣние. Въ нашия примѣръ новото *алесто* жрѣбче, получено отъ кестенявата кобила и алестия жрѣбецъ, съешено съ една *черна* кобила, получена отъ черна кобила и кестенявъ жрѣбецъ, може да ни даде пакъ *кестеняво* конче, което по цвѣтъ нѣма да прилича, нито на майка си, нито на баща си.

Отъ гдѣ се е взелъ този кестенявъ цвѣтъ? Той е билъ скритъ, както въ половата клѣтка на черната кобила, бащата на която е билъ кестенявъ, така и въ половата клѣтка на алестото жрѣбче, майката на което, както приехме, е сжщо кестенява.

Вие всички сте наблюдавали подобни на този случай и между хората. Наблюдавали сте, че нѣкое отъ дѣцата

има руса коса и сини очи, макаръ че и бащата, и майката сѫ чернооки и съ черна коса. Ако прослѣдите, обаче, подалечнитѣ роднини, ще откриете, че или баба му, или дѣдо му, по майчина или бащина линия, е билъ русъ и е ималъ сини очи, или пъкъ нѣкой отъ тѣхнитѣ бащи и майки сѫ били такива. Сѫщото нѣщо се срѣща и при другитѣ животни. Азъ ще ви приведа нѣколко наблюдавани лично отъ менъ случаи при говеждия добитъкъ.

Въ с. Крушовене (Орѣховска околия) наблюдавахъ слѣдния случай:

Прѣди нѣколко години въ с. Селановци (Орѣховска околия) е билъ докаранъ отъ Австрия единъ бикъ, който е ималъ, както разказватъ хора, които сѫ го виждали (азъ не можахъ да го видя, защото не бѣше вече живъ), *сиво-жълто-червеникавъ* цвѣтъ. Навѣрно е билъ отъ Мантафонска раса или отъ расата Швицъ, или пъкъ нѣкой мелезъ отъ тѣзи раси. Отъ този бикъ и една Сименталска крава (шарена — бѣли и жълто-червени петна) отъ с. Крушовене е полученъ единъ бикъ съ *червеникаво-*

ръждивъ цвѣтъ. Отъ този бикъ и една мѣстна *сива* Искърска крава сѫ получени двѣ телета, отъ които едното почти *черно, съ кафявъ отенъкъ*, малко по-тъмно отъ бика, а другото — съвсѣмъ *свѣло-жълто*.

Отъ сѫщия бикъ съ *черникаво-ръждивия* цвѣтъ и една крава съ *жълто-червеникавъ* цвѣтъ, бащата на която е билъ пакъ Селановския жълто-червенъ бикъ, е полученъ единъ хубавъ *шаренъ* бикъ съ *бѣли и ясно очъртани чисто червени петна* (приличенъ на баба си — майката на баща му).

Въ с. Кнежа една *червена* крава *съ бѣла линия* по гърба (вѣроятно мелезъ отъ Пинцгауерски бикъ) е била пустната на единъ бикъ отъ с. Селановци, който е ималъ *черъ* цвѣтъ. Получила се е една *черна* крава *съ бѣла линия* по гърба и корема. Отъ сѫщата тази крава и мѣстния кнеженски бикъ съ *сивъ* цвѣтъ, се получи едно женско *червено теле съ бѣла линия* по гърба, т. е. сѫщо такова, каквато е била баба му. Сѫщата тази крава съ *сивъ* мѣстенъ бикъ даде друго теле, чисто *сиво*, като баща си, и тре-

то—*черно съ бѣла линия* по гърба—като майка си. Червената юница, пустната на *сивъ* мѣстенъ бикъ, даде едно теле съ *сиво-червеникавъ* цвѣтъ, безъ други бѣлѣзи, а черната — едно сжщо такова теле съ бѣла линия на гърба*).

Бихъ могалъ да ви наброя още много подобни наблюдавани случаи и при овцетѣ и свинетѣ, но смѣтамъ това за излишно.

Азъ искахъ съ тѣзи примѣри само да ви покажа, че много качества, които изглеждатъ, че не сж прѣдадени по наслѣдство на извѣстно животно, се съдържатъ въ него въ една скрита форма и могатъ да се прѣдаватъ понататъкъ по наслѣдство на иднитѣ поколѣния. Това е отъ голѣма важность за практическата работа на скотовъдеца, защото това явление не се отнася само до цвѣта и другитѣ външни бѣлѣзи, но и до *производителнитѣ способности* на животнитѣ. Вий сега разбирате защо е важно при избора на животнитѣ за разплодъ да се гледа не само какви сж самитѣ животни, които

*) Всички тѣзи случаи се обясняватъ съ новото учение за наслѣдственостьта — *менделизма*.

избираме и какви качества притежаватъ тѣ, а да се обръща голѣмо внимание и на тѣхното произхождение, т. е. да се гледа отъ какъвъ дамазлъкъ сж, какви сж бащата и майката на животното, какви сж били тѣхнитѣ бащи и майки, какви качества и производителни способности сж имали и пр.

Не обръщаме ли внимание на това, може да се случи единъ день да получимъ и отъ най-добритѣ родители приплоди, които не притежаватъ желанитѣ отъ насъ качества и не отговарятъ на нашата развъдна цѣль.

Онзи скотовъдецъ, който не познава добрѣ своитѣ животни и тѣхното произхождение, ще се чуди само, когато се яви нѣкакъвъ случай, подобенъ на тѣзи, които ви описахъ по горѣ, безъ да може да си го обясни. Той не може въобще да работи сигурно съ своитѣ животни и никога не ще знае какво ще получи. „Каквото даде Богъ“!

Наистина, природата е пълна съ изненади, ние никога не можемъ да направляваме нашата дѣйность при развъждането на домашнитѣ животни то-

чно така, както искаме, нито да прѣдскажемъ съ сигурность резултатитѣ, които ще получимъ отъ нашата дѣйность, но все пакъ ние можемъ, до голѣма степень, да намалимъ тѣзи изненади при едно основно познаване на животнитѣ си и едно разумно съешване.

Азъ нѣма да разглеждамъ по какви правила става наслѣдяването, защото тази работа мжчно може да се разбере отъ единъ земледѣлецъ. Учени хора сж се занимавали и още се занимаватъ съ изучаване правилата, по които става наслѣдяването; тѣ сж открили вече много работи. Ала има още много не разяснени въпроси. За земледѣлеца е важно да знае, за сега, слѣдното:

1. Както бащата, така и майката, иматъ способностьта еднакво да прѣдаватъ качествата си на потомството. Нѣкои мислятъ, че бащата прѣдава винаги по-силно качествата си отъ майката. Това е погрѣшно. Колкото е възможно приплодътъ да унаслѣди извѣстни качества отъ бащата, толкова е възможно да ги унаслѣди и отъ майката. Кои ще наддѣлѣятъ — дали тия на бащата

или ония на майката — това не може никога съ сигурность да се прѣдскаже. Правило за това нѣма. Това зависи отъ *наслѣдствената сила* на животното и отъ много други условия.

2. Прѣдаването извѣстни качества отъ родителитѣ на потомството е най-сигурно, кагато тѣ се намиратъ и у бащата, и у майката, т. е. когато мжжкото и женското животни си приличатъ помежду си по качествата си.

Ала това не ни дава право да мислимъ, че винаги е добрѣ да съешваме животни съ едни и сжщи качества, защото, както добритѣ такива могатъ да се прѣдадатъ по наслѣдство на потомството, така и лошитѣ се унаслѣдяватъ по-сигурно. Ето защо, добрѣ е да съешваме животни съ еднакви добри качества, но винаги трѣбва да избѣгваме съешването на животни съ еднакви грѣшки, недостатъци и въобще лоши качества.

Нѣкои скотовъдци вѣрватъ, че извѣстна грѣшка у едно животно може да се изправи като се съеши съ животно, което има противоположната грѣшка. Така напримѣръ: тѣ вѣрватъ, че, ако

едно животно, което има вдаденъ или седлестъ гръбъ, се съеши съ друго, което има изкорубенъ или, както се казва, шарановъ гръбъ, ще се получи животно съ правъ, добъръ гръбъ. Това е едно голѣмо заблуждение. Така грѣшки не могатъ да се изправятъ. Въ такива случаи трѣбва животното съ подобна грѣшка да се съеши съ животно безъ тази грѣшка. По този начинъ въ нѣколко поколѣния грѣшката може съвсѣмъ да се отстрани. Разбира се, че животни съ голѣми грѣшки и лоши качества трѣбва въобще да се отстраняватъ и да не се употрѣбяватъ за разплодъ.

3. Колкото повече се различаватъ бащата и майката помежду си по извѣстно качество, толкова по-несигурно е прѣдаването на това качество по наслѣдство въ желания размѣръ.

Когато качествата, по които се различаватъ бащата и майката, сж нѣколко, тогава вѣроятността да получимъ едно животно, което да притежава нѣкои отъ добритѣ качества и на бащата, и на майката, е още по-малка. Колкото повече сж тия различни качества, толкова по-малка е тази вѣроятность.

4. Макаръ че извѣстни качества не се забѣлѣзватъ у едно животно, то *понѣкога* (не винаги) ги съдържа въ себе си и *може* да ги прѣдаде по наслѣдство на идното поколѣние. Тѣзи скрити качества могатъ да бждатъ и добри, и лоши, затова никога не трѣбва да се употрѣбяватъ за разплодъ животни съ неизвѣстно произхождение.

5. Животни, които сж произлѣзли отъ *кръстосване* на двѣ различни раси (породи) или, както се казватъ, *мелези*, макаръ че прѣдставляватъ понѣкога нѣщо срѣдно между двѣтѣ раси, или приличатъ повече на едната отъ тѣхъ, не прѣдаватъ сигурно качествата си на поколѣнието. Тѣ не сж трайни, а, отъ поколѣние на поколѣние, се мѣнятъ. Такива животни не трѣбва да се употрѣбяватъ за разплодъ.

5. Най-сигурно наслѣдяватъ качествата си *чиститѣ раси*, т. е. тия, които нѣматъ примѣсъ отъ чужда кръвь (раса), затова и съ тѣхъ скотовъдецътъ най-бързо може да постигне трайни резултати и най-скоро да се приближи до развъдната цѣль, която си е поставилъ.

Отъ казаното до тукъ вие разбирате сега колко важно е за скотовъдеца да избира еднакви, типични животни, т. е. такива, които си приличатъ едно на друго. Разбирате, сжщо така, защо не трѣбва да купуваме отъ пазаря какви да е животни за разплодъ и защо е потрѣбно да избираме животни отъ нѣкоя чиста порода (да не сж мелези), при това животни, на които познаваме поне майката и бащата, ако не и по-далечнитѣ прародители и роднини.

Но, достатъчно ли е само това? Ние знаемъ, че животнитѣ не сж мъртви прѣдмети — тѣ живѣятъ, растатъ, развиватъ се; съ течение на годинитѣ тѣ се и измѣняватъ. Съ подобрение начина на отгледването, чрѣзъ по-добро хранене и пр., много качества, които първоначално не сж били характерни за расата, съ течение на врѣмето, се придобиватъ и прѣдаватъ по наслѣдство.

Прѣди 130 години, въ 1790 год., въ Германия една тамошна крава е давала дневно срѣдно $^{3}/_{4}$ литра млѣко; 10 години по-късно, срѣдно се е падало по $1^{1}/_{2}$ литра, а къмъ 1810 год. — 2 литра дневно се е смѣтало за задоволително. Въ 1820 година това количество се качва на 3 литри; въ 1830 год. — на около 4 литри; къмъ 1860 година скотовъдцитѣ сж се задоволявали вече срѣдно едва съ 6 литри млѣко дневно (2,000 литри годишно); въ 1870 год. това количество се качва срѣдно на 8 литри, а къмъ началото на новото столѣтие (1900 год.) срѣдно се е смѣтало по 8—9 литри млѣко за планинскитѣ и 10—11 литри за полскитѣ говеда. Днесъ вече въ Германия има крави, които даватъ по 7—8 дори до 10 хиляди литра млѣко годишно.

Източно-Фризийската крава „Теда 9492", родена въ 1901 год., за врѣмето отъ 13 мартъ 1907 г., когато се е отелила, до 28 февруари 1908 г., когато е била прѣсушена, е дала 10,654 килограма млѣко съ 3·50% мастни вещества, което е равно на 380·302 килограма чисто масло.

Какво показва този примѣръ? Той показва, че съ течение на врѣмето, чрѣзъ подобрение начина на храненето и отгледването, чрѣзъ постоянното подбиране на животнитѣ и чрѣзъ подо-

брение условията на тѣхния животъ, животнитѣ могатъ да се измѣняватъ въ извѣстно желано отъ скотовъдеца направление и по този начинъ да се направятъ по-доходни.

Измѣнчивостьта, гъвкавостьта на животинскитѣ раси — това е втората важна основа, върху която разумниятъ съврѣменен скотовъдецъ гради своята работа при развъждането на домашнитѣ животни.

Ясно е прочее, че не е достатъчно за скотовъдеца само да избере добри животни съ извѣстно произхождение, не е достатъчно да се стреми да запази тѣхнитѣ качества по силата на законитѣ за наслѣдяването, а трѣбва да се стреми да усъвършенствува своитѣ животни: той трѣбва постоянно да ги слѣди, да изучава тѣхнитѣ качества и щомъ открие нѣкое животно, което има нѣкакви цѣнни качества, каквито другитѣ му животни не притежаватъ или рѣдко притежаватъ, трѣбва непрѣменно да го задържи въ стадото си, да обърне поголѣмо внимание на него, да положи повече грижи за неговото гледане и

хранене и да се старае да отгледа цѣло сѣмейство (фамилия) отъ него. Всички ония животни пъкъ, които иматъ по-лоши качества и отъ родителитѣ си — има и такива случаи — да се изхвърлятъ отъ стадото и да не се оставятъ за разплодъ.

При едно такова постоянно наблюдаване на животнитѣ и подбиране само ония отъ тѣхъ, които се отличаватъ съ по-цѣнни и желани отъ насъ качества (съобразно съ поставената развъдна цѣль) и които иматъ извѣстно произхождение, може да се постигне въ сравнително по-кжсо врѣме сигуренъ успѣхъ.

Чисто развъждане или кръстосване?

Слѣдъ тѣзи кратки бѣлѣжки по наслѣдственостьта и измѣнчивостьта на животнитѣ, да се върнемъ на въпроса: по какви пжтища можемъ да постигнемъ въ практиката подобрението на добитъка си, или какъ можемъ да постигнемъ по-скоро развъдната цѣль, която сме си поставили?

Има два пжтя за това: единиятъ е *чистото развъждане* на животни отъ

една раса, която притежава желанитѣ отъ насъ качества, при редовно подбиране на най-добритѣ животни, както споменахъ и по-горѣ, и подобрение начина на тѣхното отгледване и хранене; другиятъ е *кръстосването* на животнитѣ отъ мѣстнитѣ раси, които сега имаме, съ други нѣкои чуждестранни раси.

И двата тия начини се употрѣбяватъ въ практиката, и двата могатъ да доведатъ до цѣлта.

Но, всѣки отъ васъ трѣбва да си зададе въпроса: кой пѫть ще ни доведе по-скоро и *по-сигурно* до цѣлта? За практиката това е най-сѫществено.

Безъ колебание азъ подържамъ, че за земледѣлци като васъ, още слабо подготвени, които малко познаватъ, или никакъ не познаватъ скотовъдната наука, само първиятъ пѫть е сигурниятъ!

Земледѣлецътъ работи само съ животнитѣ въ своя оборъ. Тамъ е неговото поле за практическа развъдна работа. Почне ли той тамъ да прави опити съ кръстосване съ разни чужди, неизпитани още добрѣ при нашитѣ условия раси, може да бѫде повече отъ сигуренъ,

че *никога* нѣма да получи едно еднакво, *изравнено* стадо, едно стадо, състоящо се отъ животни съ еднакви качества, а ний видѣхме по-горѣ колко важно е това за сигурното унаслѣдяване на послѣднитѣ. Кръстосването може да даде резултати само когато се ржководи отъ вѣщъ, основно запознатъ съ работата човѣкъ.

Опити съ кръстосване трѣбва да направи държавата въ своитѣ държавни стопанства, заводи и скотовъдни опитни институти, а не въ широката практика на гърба на българскитѣ земледѣлци. На населението трѣбва да се даде нѣщо установено, нѣщо изучено и изпитано.

Който иска да добие животни, добри само за употрѣбление: крави за доене, говеда за клане и пр., а нѣма намѣрение да си създаде траенъ дамазлъкъ, той може да кръстосва. Но това може ли да бѫде цѣль на разумния *скотовъдецъ*? Трѣбва да добавя още, че и тогава дори, когато кръстосваме съ цѣль да добиемъ животни само за употрѣбление, а не и такива за разплодъ, които да прѣдаватъ сигурно качествата си

по наслѣдство на потомството, пакъ се срѣщатъ трудно прѣодолими мжчнотии. Потрѣбно е да се доставятъ редовно и непрѣкъснато мжжки разплодници отъ избраната раса. Редовното доставяне на такива отъ избранитѣ раси въ достатъченъ брой е работа трудна. Държавата дори не е могла до сега да организира тази работа, та камо ли отдѣлниятъ скотовъдецъ или едно отдѣлно развъдно дружество.

Това за говедата, овцетѣ, козитѣ, отчасти и за свинитѣ.

При конетѣ въпросътъ стои малко по-иначе. Тукъ работата е по-лесна. Отъ коня искаме само ръстъ, форма на тѣлото, работоспособность и красота. Послѣднитѣ двѣ зависятъ напълно отъ първитѣ. На другитѣ качества не се обръща внимание; най-малко не сж тѣ мѣродавнитѣ. Сложнитѣ форми на наслѣдяване тукъ не играятъ онази роля, както при другитѣ домашни животни, гдѣто трѣбва да се държи смѣтка едноврѣменно за много повече качества. Ето защо подобрението на коня чрѣзъ кръстосване е работа сравнително много

по-лесна. Ала и тукъ не бива всѣки коневъдецъ да работи отдѣлно за себе си. И тукъ трѣбва задружна работа отъ всички коневъдци въ едно село, въ една цѣла область дори, по единъ строго опрѣдѣленъ планъ, съ една и сжща раса, въ продължение на нѣколко десетилѣтия. Само така може да се постигне добъръ и траенъ резултатъ.

Мѣстни или чужди раси?

Добрѣ! Ще развъждаме чисти раси, нѣма да кръстосваме", ще кажатъ нѣкои. Но, кажете ни какви раси да развъждаме? Нашитѣ ли, които имаме въ България, или чуждестранни, които, както ни разказватъ нѣкои, били по-добри и по-доходни?

Вѣрно е, въ чужбина има и по-добри по-доходни отъ нашитѣ раси. Но, една „най-добра" раса, една раса, добра за всички страни и мѣстности, за всички климати, при всѣкакви стопански условия нѣма нигдѣ, такава не сжществува.

Всѣка раса, както споменахъ и на друго мѣсто, си е добра за онова мѣсто, за оня климатъ и въобще за онія условия, при които е създадена въ продължение

на вѣкове. Вие сте чували, може би, че голѣма часть отъ турцитѣ, които се изселватъ отъ България и отиватъ въ Анадола, се разболѣватъ и измиратъ, защо не могатъ да понесатъ онзи климатъ; знаете, че балкански добитъкъ, сваленъ въ полето, се разваля бързо, крѣе, а понѣкога се разболѣва и умира; нѣкои отъ васъ сж виждали или чували, че голѣма часть отъ чуждестранния добитъкъ, който държавата бѣ докарала прѣди години отъ далечни държави като по-добъръ, за да подобрява съ него нашия добитъкъ, се изроди или измрѣ отъ туберкулоза (охтика). Измрѣ или се изроди затова, защото тамъ, въ неговото отечество, климатътъ, и почвата, на която расте трѣвата и другата му храна, сж по-други отъ нашитѣ; пъкъ и ония хора тамъ малко по-друго яче гледатъ добитъка си. Тѣ не го хранятъ като насъ само съ слама прѣзъ зимата, а напролѣть да го натирятъ на мерата, която вече къмъ Петровъ-день е изгорѣла и нѣма ни една зелена трѣвица; тѣ го хранятъ и зимѣ, и лѣтѣ на ясла, произвеждатъ си повече

добро сѣно; иматъ повече люцернови ливади; даватъ му повече зобь; държатъ го въ добри обори; правятъ му оборка (чешатъ го) всѣки день; изкарватъ го прѣзъ лѣтото на добро, специално пасище или, както го казватъ, алпажъ; държатъ винаги добри мжжки разплодници и не жалятъ пари за добри такива, а плащатъ съ десятки хиляди левове за единъ бикъ напримѣръ; иматъ си развъдни дружества, въ които се прави редовенъ прѣгледъ на добитъка всѣка пролѣть и есень и се избиратъ най-добритѣ животни за разплодъ, а всичко негодно се отстранява. И много още други работи вършатъ. За това тѣхниятъ добитъкъ е по-добъръ отъ нашия.

Разбрахте ли сега каква е работата? Е! Ако докараме отъ тия говеда, овце или кози у насъ ще бждатъ ли тѣ сжщо така добри, както сж въ своето отечество?

Вѣрвамъ, че и вий сами се съмнѣвате! Едни ще измратъ още отъ началото, защото нѣма да могатъ да свикнатъ на нашия климатъ или, както

се казва на наученъ езикъ, нѣма да могатъ да се *аклиматизиратъ*; други нѣма да умратъ, но ще почнатъ да слабѣятъ отначало, ще почнатъ да намалѣватъ млѣчностьта си, да измѣняватъ качеството на вълната си, ще издребнѣятъ и пр., защото промѣната на климата и храната имъ влияе.

Ако ли ги поставимъ пъкъ при сжщитѣ условия, при които гледаме нашитѣ, ако ги хранимъ и тѣхъ съ слама и ги натирваме лѣтѣ по изгорѣлата мера, можете сами да си прѣдставите какво ще стане съ тѣхъ. Ще станатъ погрозни и по-лоши и отъ нашитѣ! Въ това не трѣбва да се съмнѣвате. Така е.

Да се разберемъ добрѣ! Всѣка раса, значи, е добра и доходна само при извѣстни условия, а не навсѣкждѣ.

Има нѣкои чуждестранни раси, които сж създадени и живѣятъ въ страни, които иматъ подобенъ на нашия климатъ, въ които и растителностьта прилича на нашата и другитѣ условия сж сходни съ нашитѣ. Такива раси по-лесно могатъ да привикнатъ у насъ и да не се изродятъ, но и тѣ изискватъ повече грижи, по-добро храмене и отгледване.

Запомнете добрѣ: *половината отъ това, що се казва „раса“ или „порода“, се вкарва пръзъ мущуната на животното.*

Отъ казаното до тукъ можемъ да извадимъ слѣднитѣ заключения:

1. Най-добрата раса трѣбва да търсимъ въ нашата страна; ако я нѣма въ селото, ще я намѣримъ въ по-близката, или по-далечната околность.

2. Причината за израждането на нашитѣ мѣстни раси домашни животни и слабата имъ доходность, трѣбва да се дири не винаги у животнитѣ, а и у стопанитѣ имъ;

3. Докато не си осигуримъ достатъчно фуражъ за добитъка, докато не се научимъ да го развъждаме, отгледваме и хранимъ по правилата на скотовъдната наука, нѣма да имаме добъръ и доходенъ добитъкъ, па макаръ и да си доставимъ такъвъ отъ най-добрата порода.

4. Раситѣ се създаватъ постепенно, чрѣзъ продължителенъ систематиченъ подборъ, чрѣзъ разумно, основано на науката съешване, чрѣзъ подобрение начина на отгледването и чрѣзъ по-разум-

но хранене. За да могатъ да се запазятъ цѣннитѣ качества на расата на извѣстна висота, трѣбва *непрѣкъснато* да се работи по посочения по-горѣ начинъ.

5. У насъ не трѣбва да се бърза съ вкарване на чужди раси, а трѣбва паралелно съ подобрението на цѣлото ни селско стопанство, съ увеличаването на фуражното производство, съ културното подобрение на пасбищата и ливадитѣ, съ създаването на повече изкуствени ливади, съ привикването на земледѣлцитѣ по-добрѣ да отглеждатъ, хранятъ и гледатъ добитъка си, постепенно да се подобряватъ и мѣстнитѣ раси, криящи въ себе си цѣнни качества, които ний още не познаваме добрѣ.

Подобрението на животинскитѣ раси, значи, трѣбва да върви ржка за ржка съ общото стопанско и културно развитие, безъ да прави голѣми скокове.

Този е пжтьтъ, по който сж вървѣли всички страни, по него трѣбва да вървимъ и ние, ако искаме да имаме успѣхъ въ работата си.

По-полека, но по-сигурно и по-далеко!

Какъ да подигнемъ доходностьта на нашитѣ мѣстни раси домашни животни?

Ние видѣхме, че при развъждането на домашнитѣ животни е потрѣбно да се прави редовно *строгъ подборъ*, както на мжжкитѣ, така и на женскитѣ животни, т. е. трѣбва да се избиратъ за разплодъ винаги само онѣзи животни, които се приближаватъ до развъдната ни цѣль, или до онова идеално животно, къмъ постигането на което се стремимъ.

При този подборъ трѣбва да се обърне внимание на слѣднитѣ четири нѣща:

1. На външностьта на животното, на неговитѣ форми, на устройството на тѣлото му;

2. На производителнитѣ способности на животното (млѣчность, растовитость, способность за угояване, качество на вълната и пр.);

3. На произхождението на животното;

4. На здравословното му състояние.

Външнитѣ форми на животното сж отъ голѣмо значение при развъждането, защото отъ тѣхъ може да се за-

ключи до колко едно животно ще бъде годно за една или друга цѣль. Между външнитѣ форми и бѣлѣзи и вътрѣшнитѣ (физиологични) качества и способности на животното съществува извѣстна връзка. Така: дълбокитѣ и широки гърди, дългата и полегата плешка, високата холка, добрѣ развитата задница, здравитѣ, дебели и мускулести крака ни показватъ, че животното ще може да развива голѣма сила, ще бъде добро за впрѣгане и ще може да тегли по-голѣмъ товаръ; дълбокитѣ и широки гърди съ добъръ признакъ и за това, че животното ще използува добрѣ храната, която му се дава, че е по-скоро-зрѣло и въобще по-годно за угояване; добрѣ развитото жлѣзесто виме, мекота и еластична кожа, покрита съ мека и лъскава козина (при говедата) — съ признаци пъкъ за добра млѣчность и т. н. т. *)

Важно е да се обръща голѣмо внимание на външнитѣ форми на тѣлото, на устройството или кройката на животното, и заради това, защото животни съ еднакви качества, съешени помежду си, както видѣхте по-горѣ, по-сигурно унаслѣдватъ качествата си, а това е важно за по-скорошното изравняване на цѣлото стадо. Еднаквостьта пъкъ на животнитѣ въ едно село или въ една цѣла развъдна область повдига много пазарната цѣна на добитъка. Еднородната стока, въобще, се цѣни по-скъпо въ търговията, отколкото измѣшената и разнородната.

Но не е достатъчно да се прави подборъ само по външното устройство на тѣлото. Не е достатъчно животнитѣ, които ще развъждаме, да се отличаватъ само съ опрѣдѣлени добри форми или бѣлѣзи, а и съ своитѣ *производителни способности*. Послѣднитѣ никога не могатъ съ положителность да се установятъ само възъ основа на една външна прѣцѣнка на животното. Често пъти се случва, че нѣкои животни не се отличаватъ съ особено добри тѣлесни форми, но притежаватъ нѣкое друго много цѣнно качество, напр. млѣчность. Трѣбва ли такова животно да го из-

*) Подробности по избора на животнитѣ за разплодъ читательтъ ще намѣри въ друга книжка на библиотеката „Селско Стопанство".

пустнемъ отъ стадото? Това би било една непростима грѣшка. Потрѣбно е, значи, при подбора да се обръща не по-малко внимание и на производителността и въобще на другитѣ вжтрѣшни качества на животнитѣ. За да знае скотовъдецътъ кое животно какви качества притежава, той трѣбва да слѣди, наблюдава и изучава постоянно своитѣ животни — тѣхнитѣ производителни способности и вжтрѣшни (физиологични) качества (млѣчность, угоителна способность, качество на вълната и пр.).

Ето защо, добрѣ е, млѣкото, което се дои отъ кравитѣ, да се мѣри, за да се знае коя крава колко млѣко дава прѣзъ единъ доенъ периодъ. Когато се гоятъ пъкъ свини или волове, добрѣ е, да се прѣтегля храната, съ която се угояватъ животнитѣ, да се прѣтеглятъ и животнитѣ прѣди и слѣдъ угояването, за да се установи кое животно съ колко храна се е угоило и колко килограма е придало прѣзъ врѣме на угояването. Това е важно, защото едни животни се гоятъ по-лесно, съ по-малко храна, а други по-мжчно.

Ако скотовъдецътъ върши това, той винаги ще знае: отъ кои крави трѣбва да остави телци за домазлъкъ, отъ кои свинки—прасета, ягнетата и яретата на кои овце и кози трѣбва да се изколятъ и кои да се оставятъ. Въ послѣдния случай, разбира се, ще се гледа не само млѣчноста, но и количеството и качеството на вълната, както и живото тегло.

Трѣбва да се запомни добрѣ, че тѣзи качества при животнитѣ: млѣчность, наклонность къмъ лесно угояване, качество на вълната и пр. не сж изключително качества на извѣстна раса (порода), както често се мисли, а сж *качества*, прѣди всичко, *на отдѣлното животно* или, както се казва на скотовъденъ езикъ, тѣ сж *индивидуални*.

Ето защо, когато избираме животни за разплодъ, не трѣбва да се осланяме само на това, че животното е отъ еди коя си добра раса, а трѣбва да изслѣдваме самото животно и да установимъ дали то притежава тия качества, които ни сж потрѣбни и които диримъ въ него.

Повечето отъ васъ, когато избиратъ или купуватъ крава или юница за раз-

плодъ, по-малко внимание обръщатъ на тия работи, които сж много по-важни, а обръщатъ повече внимание на хубостьта на животното и се залисватъ въ дреболиитѣ: гледатъ да има добрѣ извити рога, хубавъ дълъгъ герданъ и други подобни. И много често нѣкоя добра и млѣчна крава не се харесва само за това, защото единия ѝ рогъ е строшенъ или малко изкривенъ, или затова, че има нѣкой другъ дребенъ недостатъкъ, който нито е наслѣдственъ, нито има нѣкакво значение за производителностьта на животното. Нѣкои пъкъ и да харесатъ кравата или юницата, не смѣятъ да я купятъ, защото се боятъ, че ще имъ се смѣятъ съселянитѣ. Врѣме е да се освободимъ отъ тѣзи прѣдразсждаци. Ще се смѣятъ хора, които не разбиратъ отъ добитъкъ, а за тѣхъ не трѣбва да се държи смѣтка.

Ние видѣхме по-горѣ, че всички качества, които едно животно има, се прѣдаватъ по наслѣдство, а освѣнъ това прѣдаватъ се по наслѣдство и скрити качества, които не се забѣлѣзватъ у него, но които ги е имало у неговитѣ родители или дѣди. Ето защо, не е достатъчно да се подбератъ добри животни само възъ основа на устройството на тѣлото имъ и тѣхнитѣ производителни способности, а е потрѣбно да се обърне голѣмо внимание и на тѣхното *произхождение*. Трѣбва да се избиратъ и оставятъ за разплодъ само такива животни — мжжки и женски —, които произхождатъ отъ добри, съ извѣстни, установени качества родители (майка и баща) и по възможность съ извѣстно произхождение.

Най-послѣ трѣбва да гледаме да избираме *здрави животни*, защото болното животно не може да бжде доходно.

Особено трѣбва да се внимава да не се употрѣбяватъ за разплодъ животни, които страдатъ отъ нѣкоя наслѣдствена болесть, или иматъ нѣкой лошъ недостатъкъ, който се прѣдава по наслѣдство.

Обръщате ли внимание на всички тия работи, бждете увѣрени, че ще имате успѣхъ въ развъдната си работа. Разбира се, този успѣхъ ще зависи по-нататъкъ и отъ начина, по който ще съеш-

вате животнитѣ и по който ще отгледвате и храните младитѣ животни.

Родствено развъждане.

Ученитѣ хора сж намѣрили, че добъръ успѣхъ при развъждането на домашнитѣ животни може да постигне скотовъдецътъ, когото съешва животни, които иматъ родство помежду си.

Вие сте чували или сте чели нѣкждѣ, може би, че родственото развъждане е врѣдно и че то трѣбва непрѣменно да се избѣгва. Това е погрѣшно. Много учени хора и практици, наистина, твърдѣха това; тѣ твърдѣха, че родственото развъждане имало за послѣдици израждане, безплодие (яловость), прѣдразположение къмъ разни болести, особено къмъ туберкулоза (охтика) и пр.

Днесъ, обаче, се знае положително, че най-добритѣ чуждестранни раси (английския конь, източно-фризийската говежда порода и др.), както и най-добритѣ стада (дамазлъци), сж произлѣзли отъ нѣколко само първоначални добри фамилии, или даже отъ отдѣлни животни, чрѣзъ родствено развъждане на приплодитѣ помежду имъ.

Родственото развъждане има особено голѣмо значение при създаването и усъвършенствуването на новитѣ, още полу-културни раси. При такива раси първоначално се срѣщатъ, обикновено, едно твърдѣ ограничено число животни, които се отличаватъ съ желанитѣ отъ насъ качества и производителни способности. Качествата на тѣзи цѣнни животни трѣбва да се запазятъ, да се затвърдятъ и да се прѣдадатъ по наслѣдство по възможность на повече животни. А това може да стане чрѣзъ родствено развъждане на първитѣ приплоди, докато постепенно отъ тѣхъ се създаде цѣло стадо, състоящо се отъ двѣ или нѣколко фамилии, които се намиратъ въ родствени връзки помежду си. Въ татакива случаи се допуща, като изключение, и съешването на по-близки роднини, даже пълни братя и сестри, майка и синъ, баща и дъщеря и пр. Не трѣбва да се забравя, обаче, че чрѣзъ родственото развъждане можемъ несъзнателно да затвърдимъ въ стадото, наедно съ добритѣ, и нѣкои лоши качества. Ето защо, родственото развъж-

дане трѣбва да се прилага много внимателно и прѣдпазливо.

Много близкото родствено развъждане изобщо трѣбва да се избѣгва, защото то може да бѫде врѣдно.

За да даде добри резултати родственото развъждане, трѣбва да се изпълнятъ слѣднитѣ условия:

1. Да не се практикува съешване на много близки роднини; напр. да се пуща бащата на собственитѣ си дъщери, синоветѣ на майката, братята на сестритѣ си и пр. Съешването на първи братовчеди сѫщо не трѣбва да се допуща.

2. Съешването на животни, които нѣматъ никакви роднински връзки, сѫщо така, не е за прѣпоръчване, защото то рѣдко и само случайно дава добри резултати.

3. Най-добрѣ е да се съешватъ животни, които иматъ общъ или общи прародители въ третия и четвъртия родственъ поясъ.

4. Когато практикуваме родствено развъждане, особено по-близко такова, необходимо е да се избиратъ здрави и

калени животни, а не болни и недъгави такива,

5. При родственото развъждане животнитѣ трѣбва да се отгледватъ на пасбището, по-близо до природата, за да бѫдатъ издържливи и калени, а не изнѣжени и недъгави. Тѣ трѣбва да иматъ възможность *да се движатъ редовно на чистъ въздухъ*. Това е особено важно за младия добитъкъ. Чисто оборното отгледване е не само врѣдно, но и опасно при родственото развъждане.

Лошитѣ резултати, наблюдавани при родственото развъждане, се дължатъ именно на неправилното отгледване на добитъка, особено младия.

Отгледване на младия добитъкъ *).

Всичкиятъ ни трудъ при развъждането на домашнитѣ животни ще отиде напраздно, безъ да получимъ нѣкакъвъ резултатъ, ако не знаемъ да отгледваме правилно младия добитъкъ.

---

*) По-подробно този важенъ въпросъ се разглежда въ отдѣлна книжка на библиотеката „Селско-Стопанство“.

При отгледването на младия добитъкъ се правятъ у насъ твърдѣ голѣми грѣшки.

Младото животно, което тепърва расте, може да развие въ себе си правилно всички онія качества и производителни способности, които е унаслѣдило, само, ако се храни усилено въ най-младата възрасть. Защо е потрѣбно това? Ще се опитамъ да разясня.

Всѣко едно животно още при раждането си е надарено отъ природата съ извѣстенъ по-голѣмъ или по-малъкъ *стремежъ* (енергия) за *растене*, който стремежъ се прѣвръща въ *растежъ*, само ако животното получава достатъчно подходяща храна. Иначе, това е невъзможно, защото животното, за да расте и да образува кости и месо, трѣбва да има потрѣбния му за това суровъ материалъ. Отъ нищо не може да се създаде нѣщо, нали?

За образуването на мускулитѣ (месото) на всѣко едно животно сж потрѣбни *бѣлтъчни вещества*, каквито се намиратъ почти въ всѣка храна — гдѣ повече, гдѣ по-малко —, а за образуването

на коститѣ, освѣнъ бѣлтъчни вещества, потрѣбни сж и много *варовити и фосфорни соли*, които животното нѣма отъ гдѣ да набави, освѣнъ пакъ отъ храната. Ясно е прочее, че младото животно трѣбва да се храни съ такива храни, които сж богати на тѣзи вещества. Кои сж тѣзи храни? Най-подходящи за младия добитъкъ храни сж: *млѣкото*, добро *ливадно сѣно*, отъ зърненитѣ храни — *овесътъ*, смлѣнъ на ярма, а отъ бобовитѣ — *фиятъ и грахътъ*, сжщо смлѣни на ярма.

Отъ казаното до тукъ се разбира ясно, че младото животно трѣбва да се остави да бозае по-дълго врѣме, а като храна, въ младата възрасть, трѣбва да му се дава ярма отъ овесъ, фий, грахъ и др., добро ливадно, люцерново или детелиново сѣно, но не и слама, която е бѣдна на онія вещества, отъ които има нужда организма на младото животно.

Ала усиленото хранене съ такива храни има значение само, ако се почне отъ най-ранната възрасть, *още въ първата година*, докато природниятъ стре-

межъ къмъ усилено растене е още силенъ, т. е. докато сѫществува още възможность да се развие костената и мускулната системи на младото животно. Намалѣе ли стремежътъ за растене съ напрѣдването на възрастьта, а това настѫпва още въ втората година, и съ най-усилено хранене не може вече да се достигне пълно развитие на животното. Ето защо при отгледването на младия добитъкъ е важно да се използува добрѣ врѣмето. Пропуснатото прѣзъ най-младата възрасть не може да се навакса по никакъвъ начинъ покѫсно! Това трѣбва да знае всѣки скотовъдецъ!

Най-силенъ е стремежътъ за растене, при конетѣ и говедата, въ първата година. Въ втората година сѫщиятъ започва вече да намалява и къмъ края на третата година почти прѣстава, макаръ че и прѣзъ четвъртата година животното все още може слабо да расте и то прѣдимно на широчина.

Отъ многобройни наблюдения е установено, че общиятъ растежъ прѣзъ първитѣ три години на възрастьта се

разпрѣдѣля за отдѣлнитѣ години, както слѣдва: *При конетѣ:* въ 1-вата година—59·2%, въ 2-рата година—25·9%, въ 3-тата година—14·8%; *при говедата:* въ 1-та година — 56·5%, 2-рата година 30·5%, 3-та година — 13%.

Разбира се, че горнитѣ цифри не сѫ абсолютни и не могатъ да се отнасятъ за всички случаи. Не може, сѫщо така, да се отрече и факта, че въ четвъртата, даже и въ петата година, при нѣкои животни се забѣлѣзва едно макаръ и малко увеличение на ръста, особено ако тѣ сѫ били по-оскѫдно хранени прѣзъ първитѣ години. Наведенитѣ цифри все пакъ сѫ достатъчно краснорѣчиви, за да ни покажатъ, колко по-силенъ е стремежътъ (енергията) за растене у младото животно въ първата година, въ сравнение съ тоя въ втората и послѣдующитѣ години, и колко много губи скотовъдецътъ, ако не съумѣе да използува този стремежъ, т. е. ако не храни най-усилено младитѣ животни въ първата година.

Едва ли има нужда да поясняваме, че прѣзъ послѣдющитѣ години съ съ-

щата храна, която би се изразходвала прѣзъ първата година далечъ не може да се добие сжщия приръстъ, който ще се добие въ първата година; напротивъ, съ много повече храна ще се добие несравнено по-слабъ приръстъ. А това не е икономично. Началото: „съ най-малко разходи да се добие най- голѣмъ доходъ", намира най-пълно приложение, при отгледването на младия добитъкъ, въ първата година на възрастьта, защото тогава именно природнитѣ условия сж най-благоприятни за уползотворение на даваната храна отъ животното.

Така ли правите вие въ практиката? Въ повечето случаи не, нали? Въ първата година рѣдко обръщате внимание на младото животно. То започва да се захранва по-добрѣ, и то само ако ще служи въ бждаще като работно животно, едва въ втората или третата година. Това е погрѣшно. Животното, отгледано по такъвъ начинъ не се развива правилно. И какво става? При недостатъчно хранене въ първата година, намалява се растежа на широчина .Животното

расте прѣдимно на височина; то става високо, скоклесто, щъркокрако, безъ да се развива съразмѣрно и на широчина, остава съ слабо развити мускули съ сплѣскани, плитки гърди и тѣсна, заострена задница. Такова животно и да се храни въ втората и третата година по-усилено, не може да се развива вече нормално; то започва да затлъстѣва въ втората година, ако продължаваме да го хранимъ усилено и въ третата година то е вече угоено, но не и правилно развито. Такова животно не е годно за разплодъ, то не е доходно, нито пъкъ може да даде добро поколѣние. Наопаки, едно младо животно, хранено усилено и разумно още отъ първата година, използува всичката дадена му храна не за образуване на тлъстини, а за образуване на скелетъ (кости) и мускули (месо), тъй като стремежътъ за растене, както видѣхме по-горѣ, е още силенъ. Въ такъвъ случай въ втората година може да се намали малко количеството на бѣлтъчнитѣ вещества въ храната, а въ третата година още повече, безъ да се попрѣчи на правил-

ното му развитие. При едно по-оскждно хранене по-късно, животното може врѣменно да измършавѣе, но скелетътъ и мускулитѣ му се запазватъ и то пакъ може да се поправи съ подобрение на храненето. Бѣдата, въ такъвъ случай, не е голѣма. Младиятъ добитъкъ, който не е храненъ добрѣ въ първата и втората година, а е гладувалъ, не може да се поправи вече, както видѣхме. Затова, скотовъдци, искате ли да подобрите добитъка си, хранете добрѣ младия добитъкъ!*)

Едноврѣменно съ това пущайте го и лѣтѣ и зимѣ вънъ, на открито, да се движи свободно, да играе, защото *движението* на чистъ въздухъ въ младата възрасть е не по-малко важно отъ храненето за правилното развитие на животното.

*) Какъ трѣбва да се храни добитъка, читателътъ ще намѣри въ книжка 20 на библиотека „ Селско Стопанство “ .

ВИСШЕ СЕЛСКО СТОПАНСКО УЧИЛИЩЕ БИБЛИОТЕКА ПЛОВДИВ

— о —

Книжка		Цѣна лв.
22.	Развъжд. отглеждане и използуване на свинята.	8·—
23.	По-важнитѣ болести и неприятели по житнитѣ растения у насъ и борбата съ тѣхъ	3·80
24.	Трѣбва ли да горимъ нивитѣ?	2·40
25.	Какъ да се защищавамъ прѣдъ мировия сждия безъ адвокатъ	6·—
26.	Подхранване (кърмене) и поене на пчелитѣ.	2·40
27.	Изборъ, хранене и гледане на работнитѣ волове.	2·80
28.	Рѣзитба на лозата	4·80
29.	Пероноспората (маната) по лозата и борбата съ нея.	4·80
30.	Разумно използуване на горитѣ въ селското стопанство	6·—
31.	Изборъ на сѣмето, запазване и приготовлението му за посѣвъ	7·—
32.	Заразителни болести по свинетѣ и борбата съ тѣхъ	4·50
33.	Зеленчуковата градина въ земл. стопанство.	5·—
34.	Какъ лесно и евтино да се снабди земледѣлското стопанство съ изобилна и здрава вода?	5·—
35.	Практическо ржководство по земледѣлческо смѣтководство. (Съ 18 образци отъ книги).	7·—
36.	Упжтвания за правилното засаждане на овощнитѣ дръвчета.	2·50
37.	Отглеждането на мака. (Съ 5 фигури въ текста)	4·50
38.	Какъ да отгледваме и използуваме ливадитѣ си, за да добиемъ отъ тѣхъ по-голѣмъ доходъ?	7·—
39.	Доходно птицевъдство въ малкитѣ дворове. (Съ 14 фигури въ текста).	5·—
40.	Какъ се приготовлява добро и трайно вино? (съ 6 фигу и въ текста)	5·—
41.	Отгледването на ягодитѣ и малинитѣ..	5·—
42.	Историята на едно прошен чено зърно	6·—
43.	Какъ да намалимъ загубитѣ си отъ смъртни случаи при добитъка?	5·—
44.	Прѣдпазване на домашнитѣ животни отъ заболѣване.	6·—

ПОПУЛЯРНА ЗЕМЛЕДѢЛСКА БИБЛИОТЕКА

„СЕЛСКО СТОПАНСТВО"

Излиза подъ редакторството на агрономитѣ:

Г. С. Хлѣбаровъ и М. Стоевъ.

(Одобрена и прѣпоржчана отъ Министерството на Земл
дѣлието и Държавнитѣ Имоти съ окржжно № 3269 от
20. VI. 1920 год. отъ Министерството на Народното Пр
свѣщение съ окржжно № 14750 отъ 3 юли 1920 год. за уч
лищнитѣ библиотеки и отъ Министерството на Войната
циркуляръ по военното вѣдомство № 54 отъ 5 декемв
1919 год. за войсковитѣ части).

Библиотеката дава отдѣлни, завършени и лесн
достжпни книжки по всички отрасли на земледѣ
лието и всички области, засѣгащи селското ст
панство и селския животъ.

Книжкитѣ сж написани отъ вѣщи наши агр
номи и специалисти и видни обществени дѣйц

Излѣзлитѣ книжки отъ библиотеката могатъ
се доставятъ отъ всички по-добрѣ уредени книжа
ници въ царството, чр. агрономитѣ и направо о
Книгоиздателство АГРАРИЯ — София, ул. Вазовъ №

Книжкитѣ се изпращатъ срѣщу прѣдварите
но изпращане на стойностьта имъ въ издателств
то съ пощенски записъ или срѣщу наложенъ пл
тежъ. На настоятели се прави отстжпка — за п
ржчки по-голѣми отъ 120 лв. — 20%, а за порж
ки по-голѣми отъ 250 лв. — 30%. На книжа
се прави остжпка 30%. За прѣпоржчано изпращ
не, да се прибавя по 2 лева на всѣки 50 лева.

Списъкътъ на книжкитѣ вижъ на вжтрѣшн
страна на корицитѣ.

Търсятъ се настоятели за селата Искайте б
платенъ каталогъ съ условията отъ Книгоизда
ство „Агрария" — София, улица Вазовъ №

ЦЕНТРАЛНА ЗЕМЛЕДѢЛСКА БИБЛИОТЕКА